

MELLOM IMMANENS OG MINNET OM DET TRANSCENDENTE – ADORNOS KRITIKK AV IDENTITETSTENKNING.

av Kalle Risan Sandås

Hva handler masteroppgaven din om?

Masteroppgaven min er et studium av de sammenvevde sosialfilosofiske, erkjennelsesteoretiske og metafysiske delene av Theodor Adornos filosofi. Hovedvekten er lagt på hans kritikk av såkalt «identitetstenkning». Den tar form som en ganske komplisert genealogisk kritikk av en grunnleggende mentalitet og tenkemåte innenfor moderne, kapitalistiske samfunn. Identitetstenkning er i følge han selv en mentalitet som forstår fornuft, forstand og erkjennelse utelukkende ut ifra instrumentelle hensyn, dvs. alt som styrker evnen til å dominere og kontrollere ens omgivelser, såkalt «instrumentell rasjonalitet». Innenfor identitetstenkning faller alltid noe utenfor: det «ikke-identiske», som Adorno kalte det, et slags ikke-begrepslig og ikke-diskursivt element ved alle ting, en stum dominert natur. I hans metafysikk og erkjennelsesteori forstås identitetstenkning ut ifra det kantianske subjekt-objektskillet: objektet underlegges det transcendentale subjektets kategorier, det rasjonelle subjektet «dominerer» kognitivt det erkjente objektet. Det utøves en form for «vold» mot objektet. Men i hans sosialfilosofi forstås identitetstenkning som det dominerende forholdet mellom individ og kollektiv, hvor individet underlegges den samfunnsmessige helhetens krav om nytte, økonomisk vekst og tøyling av driftslivet. Partikularitet (individ, enkeltting) «er» ingenting uten å først bli plassert innenfor samfunnsmessige og teoretiske systemer. Identitetstenkning leder i følge Adorno til det han kaller totalforvaltede samfunn og individer, noe som i følge han selv kulminerer i fascismen. Alt dette høres jo ganske voldsomt ut, men jeg har hatt et personlig ønske med oppgaven om bedre å forstå det jeg mener er kjernesaken: kritikken av identitetstenkning, og hvordan denne kjernesaken går igjen i hans arbeider med både erkjennelsesteori, moral og sosialfilosofi. Målet er å la det fortrenge komme til sin rett, enkeltindividet i dets partikularitet, gjennom en erfaring av enkelttingene som ikke gjør vold mot dem.

Hva argumenterer du for/ mot i oppgaven?

Jeg kan ikke si at jeg argumenterer for noe helt spesifikt, det hele blir mer et forsøk på rekonstruksjon av det jeg finner å være det viktigste elementet i Adornos verker, verker som jo bevisst er bygget på en anti-systematisk måte. Hvis jeg skal nevne noe jeg argumenterer for må det være hvordan Adorno (i motsetning til hva mange tror) faktisk har en klar og interessant moralfilosofi og etikk, en etikk som kanskje kunne blitt kalt en nærhetsetikk med likheter til Levinas. Men denne kommer kun til syne i det man tar inn kritikken av identitetstenkning, som en kritikk gjort med det formålet å åpne opp for andre erfaringsrelasjoner, andre moralske erfaringsformer enn den vi er bundet til i dag.

Hvorfor bør andre lese oppgaven din?

Adorno blir jo av mange sett på som filosofiens største nihilist, men i mine øyne er det en genuint håpefull filosofi, en som retter blikket mot mulighetene for at erfaring og sosialitet kan bli genuint annerledes enn i dag. Siden jeg personlig mener man bør trekke et klart skille mellom det reelle og det ideelle, samt tro på forandring, samfunnsmessig ikke minst, synes jeg at de temaene jeg skriver om fortjener mer oppmerksomhet. Andre kan lese Ayn Rand hvis de ønsker det, men hvis man vil forstå Adorno bedre kan det være greit å først lese rekonstruksjoner av hans arbeider som forsøker å klargjøre en ganske komplisert filosofi. Det kan vel kanskje regnes som en grunn til å lese oppgaven.

Hva er dine planer for fremtiden?

Jeg jobber med et nytt prosjekt, prøver å balansere tilfredsstillelse av primærbehov med «behovet for selvrealisering». Every day is a hustle.